

K ŽIVOTNÍMU JUBILEU

Prof. PhDr. BOHUSLAVA BENEŠE, DrSc.

Než jsem začala psát těchto pár řádek, přečetla jsem si, co všechno kdo o prof. Benešovi napsal. Zaujala mně stať Milana Leščáka v Národopisných aktualitách napsanou před dvaceti lety, kterou věnoval jubilantovi s názvem *Vernost vedeckému i životnému optimizmu*. Pojednání začíná takto: *Predpokladám, že tento článok si prečítajú možno teraz, možno po mnohých rokoch záujemci o českú folkloristiku, ktorí Bohuša Beneša nemali možnosť spoznať osobne. Ani fotografie, ktoré boli zverejnené, nám neprezradia, že za vážnou tvárou i vážnou prácou sa skýva usmievaný, dobromyseľný človek, v ktorom zostalo zakliate kus brnenského chlapčerstva.* Benešův profesní kolega Milan Leščák v jubilujícím článku rozebral jeho odborná stanoviska a metodologická východiska ve folkloristice, pokračoval výčtem biografických údajů, jeho pedagogickým působením a odborným zaměřením a komentoval jednotlivé Benešovy odborné počiny – knihy, studie, referáty a články.

My, jeho studenti, bychom k tomu Leščákovu článku ještě dodali: Profesor Beneš přišel na katedru etnografie a folkloristiky mezi brněnské profesory jako poslední. Všichni působili v různých oblastech studia lidové kultury, každý svým způsobem nás vedl k poznání slovanské etnografie a folkloristiky. Každý z nich měl řadu předností, ze kterých jsme čerpali po celý život v praxi. Prof. Beneš vynikal však neutuchajícím optimismem, který vléval do všech, se kterými spolupracoval. Měl sílu se vyrovnávat se vším negativním, co přinášel život i věda, naučil nás, že všechny problémy jsou řešitelné, když bude člověk věřit vlastním silám. Ve výuce byl systematický, ve zkoušení a písemných projevech pedantní. Avšak pro pomoc a radu jsme nemuseli chodit daleko, dveře jeho pracovny jsme našli vždy otevřené. Tedy po dvaceti letech bychom mohli zopakovat vše, co napsal kolega Leščák ještě s ujištěním, že my, jeho žáci, kteří jsme prošli jeho výukou, pocítujeme stále jeho *dobrosrdečnost a přístupnost a v neposlední řadě i smysl pro humor, kterým tyto vzájemné vztahy polidšťoval a omlazoval*. Jsme rádi, že po dvaceti letech můžeme ve sborníku Slovácko vzdát našemu jubilantu hold a poděkování. Přejeme mu k jeho osmdesátým narozeninám, ať s entusiasmem jemu vlastním, v plně duševně

síle, se stále podílí na odborných pracích a přednáškách a své životní jubileum oslaví v kruhu své rodiny a přátel. S přáním všeho dobrého

Ludmila Tarcalová

VELIKONOCE NA SLOVÁCKU

3. 3.–2. 5. 2007 v Città della Scienza, Neapol

Krajanský spolek Bohemia v Neapoli oslovil koncem roku 2006 vedení Slováckého muzea v Uherském Hradišti s žádostí uspořádat výstavu pro české občany žijící v Neapoli a okolí. V uvedeném spolku se sdružují lidé, kteří po celé roky vyvíjí různé aktivity související s tradicemi země i kraje a nadále chtějí projevy naší lidové kultury poznávat. Vedení Krajanského spolku proto požádalo muzeum o realizaci výstavy s velikonoční tematikou. Výstava se uskutečnila ve vzdělávacím centru v Città della Scienza, se kterým členové spolku již několik let spolupracují. Bývalá budova továrny ležící na pobřeží v Neapolském zálivu byla zrenovována a moderně vybavena vyučovacími pomůckami. Každý den se konaly vzdělávací programy, které navštěvovaly děti od předškolního věku až po středoškoláky. Jednotlivým skupinám se věnoval lektor, který děti zapojoval do interaktivní výuky např. fyzikálních jevů. Všechny skupiny, které přicházely do tohoto centra, byly předem nahlášený a během dne jich prošlo tímto vzdělávacím střediskem asi tři tisíce.

Pro instalaci výstavy nám byl dán prostor, který nás přinutil koncipovat výstavu šíře, tedy od Popeleční středy až do velikonočního pondělí. Postní období jsme charakterizovali typickým oblečením ženy z Vlčnova, který nosila v tomto období ještě v první polovině 20. století a interiérem, jenž připomínal jizbu ze třicátých let 20. století. Vybavením korespondovalo s dobou půstu, s obdobím většího vnitřního zklidnění, modliteb, omezení v jídle a pití. K předvelikonočnímu období se počila i řada obyčejů a magických praktik, které měly zabezpečit prosperitu v hospodářství a chránit dobytek. I zde jsme sbírkovými předměty naznačili, co všechno se ve které dny smí či nesmí dělat, např. na Zelený čtvrtek se měl sít hrách, mák a petržel, na Velký pátek se nesmělo hýbat s půdou.

Druhá část, která představovala Smrtnou a Květnou neděli s figurínou smrtky a bohatě

zdobeními májky a také obchůzky s klepači a hrkači, vzbudila velkou pozornost. Krojové figuríny děvčátka z Hornácka s kytičkou kočiček, chlapce s hrkačem nebo chlapec v kroji z Uherskohradištska s žílou a s košíkem plným vajíček, byly nejvíce obdivovány. Líbila se i část s kraslicemi, jež byly zdobené různými technikami, doplněná kapesníčky, které dávala děvčata chlapcům z lásky, ale i obradní pečivo připravované k Velikonocům, jako velikonoční beránek, mazanec ap.

Vernisáž výstavy proběhla v pátek 30. března 2007. Čestnými hosty vernisáže byl honorární konzul České republiky v Neapoli a kulturní atašé z velvyslanectví České republiky v Římě. Zahájení se zúčastnilo velké množství dětí i celé vedení místního střediska vědy a členové Krajanského spolku Bohemia v Neapoli. Vernisáž byla obohacena ukázkou výzdoby kraslic, kterou předváděla malířka v kroji, čímž byla výborně dokreslena předvelikonoční nálada. Nechyběly ani české tvarohové buchtý upečené dvěma pracovníci konzulátu.

Věříme, že výstava ve vzdělávacím centru v Neapoli, která se měla v průběhu svého konání stát inspiračním zdrojem, splnila své poslání tím, že si mohly děti i mládež samy nazdobit kraslice popř. vytvářet některé ze zvykoslovných předmětů

souvisejících s Velikonocemi. Pro příznivce lidové kultury Slovácka, především pro české občany, se jistě stala příležitostí vrátit se vzpomínkami alespoň na chvilku domů.

Ludmila Tarcalová

ZNÁMÉ I NEZNÁMÉ LUHAČOVICE

Kdo by nejezdil rád do Luhačovic! Už jako malým dětem nám s každým nachlazením a kašlem říkali: *To musíte do Luhačovic. Tam se dobře dýchá.* To jsem ještě netušila, že v Luhačovicích budu každoročně nějaký čas pobývat se svou malou nemocnou dcerou. Byla to příležitost seznámit se s malebnými a zajímavými Luhačovciemi důvěrněji, navštěvovat muzeum v lázeňské vile Lipová, bývalý Slanovodský mlýn, přestavěný koncem 19. století na obytnou vilku, která byla dlouhou dobu sezonním bytem lázeňských lékařů. Jako muzeum však byla před návštěvníky tak trochu utajena. Snad i kvůli havarijnímu stavu budovy, v níž muzeum a expozice sídlilo už od roku 1943.

I přes možnost jistého poznání pro mě zůstaly Luhačovice v mnohém neznámé. Proto jsem se velmi potěšila pozvánkou, odeslanou z Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea luhačo-

Kuchyňský kout měšťanské rodiny se zákoutím švadleny a instalace obchůdku s lidovým uměním.
Foto R. Habartová.

Městanská ložnice. Foto R. Habartová.

vického Zálesí, která nás zvala 30. července 2007 do nových prostor Městského domu kultury Elektra v Luhačovicích na slavnostní otevření nové národopisné expozice, nazvané *Známé i neznámé Luhačovice*. Punc slavnostnosti této dlouho očekávané události dodalo nadšení všech přítomných, včetně významných osobností, zástupců Ministerstva kultury České republiky

i úvodní slovo hejtmána Zlínského kraje Libora Lukáše, starosty města Luhačovic Františka Hubáčka, ředitele muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně Ivana Plánky a autorky expozice Blanky Petrákové.

Při letném pohledu expozic je všem návštěvníkům jasné, že Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně a jeho detašované luhačovické pracoviště

Interiér – balneo pokoj v Janově domě. Foto R. Habartová.

Instalace sbírkového fondu – formy na perník, majolika. Foto R. Habartová.

se může pochlubit specifickým fondem, který byl na Zálesí od počátku 20. století získáván dlouholetými výzkumnými a sběratelskými aktivitami Antonína a Františka Václavíkovými, kteří iniciovali založení Muzejní společnosti v Luhačovicích

a koncem první světové války se jim podařilo otevřít Muzeum slováckého Zálesí v budově „zámečku“ na lázeňském náměstí. Zde sídlilo muzeum do roku 1939, odkdy mělo svůj domov v lázeňské vilce Lipová až do roku 2005. Muzeu

tak byl nabídnut městem Luhačovice zpočátku nevlídný prostor v suterénu Městského domu kultury Elektra, které realizačnímu tým – autorce námětu a scénáře expozice PhDr. Blance Petrákové, autorovi prostorového řešení Ing. Arch. Ivanu Havlíčkovi a realizátorovi výtvarného a grafického ztvárnění Mgr. Františku Petrákovi nadělali hodně starostí.

Nově vytvořená expozice *Známé i neznámé Luhačovice* upoutává svým úvodním textem, že je expozicí životního stylu a přibližuje Luhačovice na přelomu 19. a 20. století jako obec v centru tradičního národopisného regionu luhačovické Zálesí, jako místo s výskytem léčivých vod a rozvíjejícím se lázeňstvím, a v neposlední řadě expozice představuje Luhačovice jako specifickou městskou část, vyrůstající mezi vesnicí a lázněmi. Autorka expozice si také vzala na svá bedra nelehký úkol upozornit návštěvníka na tyto historické souvislosti a jejich vzájemné prolnutí a ovlivňování.

Než jsme se ovšem k vlastní expozici přiblížili, mohli jsme se v dřívě ponuré chodbě s potrubím nad hlavami nyní po zdařilé rekonstrukci potěšit barevným procleněním prostor, s jednoduchou promyšlenou sestavou dřevěných štíhlých skříněk, které byly v době slavnostního otevření nového detašovaného pracoviště věnovány hračkám z celého světa v krátkodobé výstavě *Svět krojovaných panenek a loutek*. Muzeum jihovýchodní Moravy se totiž může pochlubit unikátním souborem více jak pěti set lidových hraček a panenek, jež se do sbírek muzea dostávají systematickou sbírkotvornou činností po dlouhá desetiletí. Přestože je orientována především na domácí provenienci, podařilo se v roce 2006 obohatit tuto sbírku pozoruhodným nákupem od rodiny známé pražské výtvarnice Marie Fischerové-Kvěchové, na jejímž základě byla výstava postavena.

Kolekce asi tří set panenek a loutek představovala jen výběr exotických kusů a byla provázena mobilní standardně zajímavě graficky řešenou názornou panelovou sestavou s texty a obrázky, z níž se zájemci mohli více dovědět o *panenkách jako symbolu, panenkách jako hračce, o panenkách jednoho a panenkách z přírodnin, o panenkách hadrových, panenkách evropských a ruských, asijského původu, amerických Indiánů, ale především o českých, moravských a slovenských krojových panenkách*, které se podařilo zapůjčit z Etnografického ústavu Moravského zemského muzea v Brně, Vlastivědného muzea v Kyjově, Slovákckého muzea v Uherském Hradišti a soukromých sbírek. Autorce šlo ve výstavě především

Pohled do výstavy *Svět krojovaných panenek a loutek*. Foto R. Habartová.

o expozici panenek v tradičním lidovém oděvu, a to napříč světem s poukázáním na jejich společné či podobné znaky. Přínosem je rovněž vydání textového letáku a dvou pracovních listů, které zajisté oceňují především děti.

Své místo v prostorách chodeb mají i vitriny, forma otevřeného depozitu, s výběrem zajímavých kusů plastik, kroupenek a majolikových džbánů bez bližšího určení, které v brzké době napomůže návštěvníkům získat přehled také o této oblasti sbírkového fondu muzea.

Expozice přibližuje Luhačovice jako vesnici, lázně a město Luhačovice členěním do sedmi interiérů, jimž předchází *zázemí vesnické usedlosti konce 19. století*, s předzahrádkou, do níž se pomyslně vchází originální brávkou s typickými řezbovanými nebo vypalovanými ornamentálními dekory. Najdeme zde předměty každodenního použití, které sloužily v domácnosti i v hospodářství. Můžeme obdivovat běžné dřevěné nářadí a pracovní pomůcky, lamačky na len, vochle a drhleny, pro ilustraci i otep lnu a konopí, kolovraty s přeslicemi a vřetenky, tlučky na mák, máslo. V žádné domácnosti nechyběla ani *strúhací stolica-strýc* a také zásobnice ze slámy

nebo *súsky* či *žigla* ze dřeva na ukládání plodin a mouky, stávající v síni. Pracovní zákoutí je oživeno postavami žen, starší v kožíšku a v lipském šátku, mladší v korulce a merinovém šátečku. Autorka se tak snaží hned v úvodu naladit návštěvníka pestrým pohledem do zahrádky, na lavičku pod okny s instalací běžné ženské práce – válení plátna pomocí válku a pístu. Všimnout si můžeme i průčelí domu s ilustrativním grafickým řešením kulisy exteriéru s malůvkami venkovních zdí mezi okny a v okapové části, které je v oblasti luhačovickeho Zálesí bohatě doloženo.

Expozice nás logicky přivádí do tradičního obydlí, pro které si autorka vybrala interiér ze Zálesí z konce 19. století. Zde se nechala při instalaci jizby inspirovat fotografiemi Václavíkovy staré expozice, přičemž jí nešlo o vytvoření repliky tehdejší skutečnosti, ale především přihlížela k tomu, *aby zde bylo návštěvníkům představeno co nejvíc artefaktů starého muzejního fondu, který dostal jedinečnou možnost opustit depozitáře a ve výstavě nastínit atmosféru určité doby.* Světnice bez typických kachlových kamen upozorňuje na význam jizby jako místa, kde se setkávala celá rodina a trávila zde dlouhý čas. Významným komunikačním místem byl trnožový stůl, nad nímž visí muší ráj, s rohovými *lavami*, vyřezávanými stoličkami s typicky profilovanými opěradly, *lenochy*. V rohovém prostoru je tradičně situovaná koutní skříňka *harmárka, kútnica*, kolem níž jsou zdi zdobeny lištou s obrázky na skle, na nichž můžeme obdivovat třeba *Pannu Mariu Kojící–Providovskou*, *námět Božího hrobu*, *vyobrazení Svaté Kateřiny, Poslední večeri Páně*. Autorka vybrala do expozice jizby reprezentativní kusy nábytku.

Mezi instalacemi stojí za zhlédnutí fotografická část výstavy, která nabízí srovnání Luhačovic jako vesnice (statek Luhačovice, okolní obce, lidová architektura, krajina), Luhačovic lázní (vývoj Lázeňského náměstí, Japonská zahrádka, Slovenská buda, Sluneční lázně) a Luhačovic města (zámek, náměstí, vily, Pražská čtvrť, Bílá čtvrť, Solné potoky, přehrada) s pohledy do minulosti i současnosti. Panely s dobovými dokumenty přibližují rovněž významné osobnosti lázní v meziválečném období, z nichž vzpomeňme alespoň F. Veselého, D. Jurkoviče, C. Holuby, M. Calmu, P. Blaha, Z. Jankeho či L. Janáčka.

Návštěvníky především zaujme další prostorové řešení expozice, které formou interiérů přibližuje vybavení lázeňského pokoje dle návrhu Dušana Jurkoviče z roku 1902 a ze stejné doby

interiér vybavený jako balneo pokoj v Janově domě. Instalace nabízejí kontakt s vybavením lázeňského pokoje, při jehož řešení vycházela autorka především z dostupných trojrozměrných předmětů vlastního fondu, které působí nesourodě. Drobné předměty, proutěné kufrы, krabice na klobouky navozují atmosféru ubytování dobře situované rodinky, která se přijela do lázní rekreovat a k zajímavým jistě patří instalovaná hygienická keramika. Lávka, která nás vede k léčivým pramenům, symbolicky odděluje druhou část suterénního prostoru, která otevírá pohled do měšťánských interiérů, ložnice a kuchyňského koutu dvacátých let 20. století, kde se mísí předměty každodenního života prostředí města a vesnice. Podle slov autorky *představuje expozice ne kopii skutečnosti či skanzen, ale prostředek, jak instalací předmětů zapůsobit na diváka.* Autorka vycházela při instalování pokojů také z dobových fotografií *luhačovickech vil, kde meziválečné kuchyně i ložnice vypadaly právě tak.* Vzhledem k tomu, že se místní ženy zabývaly vedle profesionálních firem modiství a krejčovských salonů také servisem pro lázeňské hosty, tedy podomáckým šitím, je součástí instalace i šicí kout, který nechyběl v žádné domácnosti.

V Luhačovicích se vždy dařilo prodeji drobných lidových výrobků a suvenýrů. Do Luhačovic pravidelně docházely překupnice ze Slovenska, které prodávaly výšivky přímo pod širým nebem. Počátkem 20. století kromě místních prodejců nabízely hodnotné umělecké dárky, především keramiku a malovaný porcelán z rožnovských dílen, prodejny *Minerva* a *Žudro*. Vlna národního uvědomění po vzniku Československa posílila prodej lidových výrobků, krojů a domácího uměleckého řemesla. V meziválečných letech působily v Luhačovicích téměř dvě desítky obchodníků s lidovým uměním. Nejznámější byl obchod Františka Václavíka s lidovým průmyslem na lázeňském náměstí, proto se autorka rozhodla věnovat poslední oddíl prodejně s tradičním dárkovým zbožím meziválečného období. Drobné artefakty lidového umění a svérázu si odváželi lázeňští návštěvníci daleko za hranice regionu. Díky rodině Františka Václavíka se podařilo na snímcích zachytit dobovou atmosféru, dokonce včetně prodavaček v kyjovských, ale i chodských či blaťáckých krojích. Písemné prameny, které B. Petrákové posloužily k řešení malé prodejničky prozrazují, že se zde dokonce *kyjovské kroje nejvíc prodávaly a vystavený komplet pochází právě z tohoto obchůdku, stejně jako staré výšivky z Moravy*

a Slovenska, které byly získávány do prodeje díky obchodníkům a překupcům.

Muzeum luhačovického Zálesí s novou expozicí je místem, které nabízí poznávání historie a kulturních tradic v okolí Luhačovic. Představuje návštěvníkovi Luhačovice jako centrum tradičního národopisného regionu, lázeňstvím i začínajícím turistickým ruchem, jako specifickou městskou částí, v níž se mísí vesnice a městem. Nově vytvořená expozice *Známé i neznámé Luhačovice* otevírá podle do životního stylu tehdejší doby, v níž může návštěvník konfrontovat a individuálně prožívat osobní pohledy na lázeňské Luhačovice.

Romana Habartová

ZTRATILA SEM FĚRTŮŠEK...

Výstava a katalog výstavy o lidovém kroji luhačovického Zálesí. Zámek Zlín, malý sál, 3. května–9. září 2007.

Ve zlínském Muzeu jihovýchodní Moravy proběhla v letošním roce výstava o kroji na luhačovickém Zálesí. Autorka Blanka Petráková pojala tuto výstavu komplexně a vycházela z muzejních sbírek, nashromážděných bratry Václavíkovými na počátku 20. století. Získané předměty, z nichž většina nebyla ještě vystavena, věnovali luhačovickému muzeu. Věrohodných ikonografických dokladů o lidové kultuře do konce 19. století bylo málo, proto zdrojem informací o podobě lidového kroje na počátku 20. století se autorce stala Václavíkova fotodokumentace uložená ve fotoarchívu MJVM ve Zlíně.

Autorka výstavy představila dvanáct variant volně stojících krojových celků ženského, mužského i dětského kroje z luhačovického Zálesí z průběhu celého 19. století. Další vzácné sbírkové předměty - výšivky a jednotlivé krojové součástky byly v sedmi vitrínách. Textilie doplňovaly popisky a odborné texty na prosklených panelech s bohatou fotografickou dokumentací.

Úvod výstavy tvořilo všeobecné pojednání o kroji tohoto národopisného regionu – o střihu, materiálu i výzdobě. Kroj luhačovického Zálesí, který byl šitý z tradičních materiálů, se vyznačoval tvarovou umírněností a jednoduchou barevností. Jedním z jeho hlavních znaků byla značná konzervativnost a jednoduchost a do poloviny 19. století u něj převažovaly integrační valašské znaky. Na úvodní část výstavy navázala charakteristika oblasti. Zálesí patřilo na Moravě

k nejstarším regionům a označovalo v minulosti mnohem širší oblast než je dnes. Nejstarší zmínka o něm se objevila již na mapě Moravy, vydané J. A. Komenským roku 1627. Užší národopisný region luhačovické Zálesí pojmenoval a popsal Antonín Václavík v obsáhlé monografii Luhačovské Zálesí z roku 1930. V třetí části uvedla autorka ikonografické prameny krojů na Zálesí – rytiny Sebastiana Mansfelda v Hankeho albu z roku 1786 nebo soubor kvašů krojů z Moravy a Slezska z roku 1814. Mladší typy krojů zobrazovali malíři František Kalivoda, Joža Uprka či František Hlavica.

Všechny části výstavy doplňovaly důkladné odborné texty, které byly výtvarně zpracované v zasklených panelech, s fotografiemi, jež známe z knihy A. Václavíka; byly použity i další fotografické doklady. Mužský kroj autorka prezentovala ve třech oddílech – základní oděv (*košulu, gatě, brucek*), svrchní oděv (*halenu, župici, lajbl, kožuch, beranicu*) a krojové doplňky (*klobúk, čížmy, pás*). Obdobně uvedla i ženský kroj; nejprve několik základních součástí oblečení (*rubáč, rukávce*), samostatně pojednala o *leknici a zástěře* a pak o svrchním oblečení (*kordulce, střevícih a punčochách, kožuchu a mentliku*). Zvlášť se věnovala úpravě hlavy, včetně obřadního ustrojení nevěsty. Samostatně pojednala o užívání kroje při různých pracovních, svátečních příležitostech, obřadech a slavnostech. Typickým prvkem pro mnohé národopisné výstavy ve Zlíně bylo uvození každé jednotlivé části textem sloky lidové písně (vzpomeňme i výstavu Jehla, příze pokličky). Pro název výstavy o záleském kroji autorka použila také jednu píseň zpívanou při párovém tanci – sedlčké.

Sbírkové předměty byly nainstalované v prosklených vitrínách. Autorka jako první představila nejhodnotnější muzejní kusy, k nimž patřily především pruhy úvodních plachet, šatky a dýnka z čepců. O místě určení dýnka a šatky uvedené z Březnice by však bylo možné polemizovat. Odborníky, ale i laiky jistě nejvíce zaujaly staré záleské rukávce, kterých je v muzejních sbírkách poskrovnu, stejně jako ženské i mužské kordulky z různých starých materiálů ze stejného regionu. K ojedinělým patřily i síťované čepce dětské i ženské, které pamatovaly mladé roky našich babiček. Volně na středu sálu bylo umístěno sedm ne právě nejlépe vzhledově ztvárněných postav mužů a žen v nejrůznějších a nejvzácnějších typech oblečení a krojových součástek. Nejvíce zaujalo děvče v plátěné leknici, v rukávcích, s původní výšivkou, v šatce a čepci s již neznatelně vyšitým záleským

vzorem, nebo starý typ mužské čepice vydrovky, koženého opasku, u žen bylo možné obdivovat vzácné typy sukní a zástěr.

Za velmi působivý bylo možné pokládat svaatební pár ženicha a nevěsty, který byl opravdovou kopií z Václavíkovy knihy *Luhačovské Zálesí*. Na škodu bylo, že jej autorka umístila do prosklené vitríny. Naopak, zcela u vchodu volně stál pár žen ve svátečním oblečení ze třicátých let 20. století, což právě v tomto prostoru nepůsobilo dobře. Výstava o kroji z luhačovického Zálesí patřila k takovému typu výstavy, které souhrnně představí nejen bohatství kraje či regionu, ale odbornou úroveň samotného pracoviště. Vystavené sbírky byly dokladem dobré výtvarné, konzervátorské i odborné práce. Výstava o lidovém kroji na luhačovickém Zálesí s doprovodným katalogem měla být malou splátkou dluhu za dosud nevydanou samostatnou práci o lidovém oděvu v tomto regionu.

Ludmila Tarcalová

Lidoví malíři rodu Hánů z Blatnice pod Svatým Antonínkem – Aj to sú maléři od Boha samého. Slovacké muzeum v Uherském Hradišti, 29. 3.–24. 6. 2007.

*Ty můj svatý Antoníčku,
když tě pěkně poprosím,
vid', můj svatý Antoníčku,
že si chlapce vyprosím.*

(Z operety *U svatého Antoníčka*)

Proseb s podobnými myšlenkami si svatý Antonín Paduánský (13. 6.) musel vyslechnout určitě mnoho. A protože lidstvo dosud nevymřelo, zřejmě byly vyslyšeny. Tento svátec je i patronem manželství, žen, dětí, chudobných, bývá vzýván při znovunalezení ztracených věcí, za šťastný porod, proti neplodnosti, při nemocech dobytka. Je pomocníkem v každé nouzi. Proto není divu, že pouť do slovacké Blatnice, kde je zmíněnému světcí zasvěcen kostel na Blatnické hoře, vždy připomínala lidovou manifestaci. Procesí věřících s vyobrazením světců na praporecích, korouhvích, zpěv poutníků a hlas předříkávače – to vše patřilo k putování ke sv. Antonínkovi. Blatnice se honosí i jinou výjimečností. Do počátku 20. století byla domovem dvou neprávem opomíjených lidových malířů Hánů – otce Františka a syna Josefa. Jejich tvorba – inspirovaná náboženským prostředím, určená jak pro lid, tak zpětně pro církev – byla zhodnocena, odborně a zajímavě představena

úctyhodnou výstavou autorky PhDr. Romany Habartové, etnografky Slovackého muzea v Uherském Hradišti. Cílem výstavy bylo představení malířské tvorby Hánů v kontextu se situacemi, pro něž bývala díla určena. Obrazy vytvářely tematické celky, které díky doplnění o sbírkové předměty dokázaly navodit dokonalou představu konkrétní atmosféry.

V úvodní části autorka návštěvníkům představovala osobnosti a přibližovala cesty i směr jejich tvorby. František Hána (1804–1877), třetí z osmi dětí manželů Jana a Anny, se od dětství pohyboval v prostředí skelné hutě v Glashütten (ve Starých Hutích), kde jeho otec pracoval jako dělník. Druhojakostní sklo bylo využíváno k malování a na ně začal kreslit i František. K důležitým momentům v jeho životě patřilo přestěhování rodiny do Blatničky v roce 1829, kde začínal malovat sklo, které prodával na okolních jarmarcích. Malbami rád zdobil i dřevěný nábytek, plech, z textilií korouhve a církevní prapory. Ale i stěny síní a vinných bůd. Názední malby s cennými světskými náměty se, bohužel, nedochovaly. Naopak tvorbu dokládají obrazy na plátně s církevní tematikou. Blatnická farní kronika prokázala jeho autorství u obrazu *Sv. Antonín* umístěného nad hlavním oltářem. Podle hodnocení odborníků měl pravděpodobně F. Hána skoleného učitele. Co do zvládání kompozice byl velmi schopný, užíval výrazných barev, pracoval s individuálními rysy.

Ještě donedávna si někteří pamětníci z Blatnice vybavovali Josefa Hána (1842–1917), čtvrté z pěti dětí manželů Františka a Josefy, rozené Blažkové. Byl velice vážený, neboť i on po vzoru svého otce býval kostelníkem a rovněž maloval. Proto ho zdobil titul „pantáta malér“. Odborné hodnocení pro něj nevyznívá natolik příznivě jako pro otce, figurální motivy pojednával více schematicky, scházelo více vlastní invence, ale i tak je rovněž výjimečné.

Tvorba Františka i Josefa Hánových je tematicky shodná. Mělo na ni vliv vnější prostředí inspirované sakrálními stavbami, sochami s ochrannou funkcí, obrazy a plastikami umístovanými do štítu domů. Emotivně silné a nezapomenutelné bývaly i atmosféry procesí, poutí – nejvíce té k sv. Antonínkovi v Blatnici. Protože se díky službě v kostele neustále pohybovali v církevním prostředí, jejich obrazy provází jim vlastní dokonalá ikonografická i tematická znalost. Jako další zdroj inspirace sloužily kancionály, drobné tisky, z devoční grafiky pak svaté obrázky. Obrazy Hánových zachycují tajemství víry, ale

také nejdůležitější události církevního roku. Kromě vyobrazení svatých je možné z pláten malířů sestavit celý životní příběh Ježíše Krista – od adventu přes narození až po triumfální Zmrtvýchvstání včetně velikonočního Seslání Ducha svatého. S oblibou malovali Pannu Marii, kterou oba měli v úctě a lásce. Nejdůležitější invencí jejich tvorby byla osobní víra. Nemotivoval je jen finanční zisk, tvořili z vlastních pohnutek. Obrazy malovali do kostelů, kapliček, mnohdy umístěných v polích, Božích muk, ale také do domácností. Majitelé si je také mohli přinést z blatnické pouti.

Identifikovat práce malířů Hánů nebylo vždy jednoduché, protože je nesignovali, jen někdy uváděli dataci. Díky mnohaleté, trpělivé, odborné a téměř detektivní práci se autorce výstavy R. Habartové podařilo nashromáždit dostatek materiálů, na jejichž základě si můžeme vytvořit představu o díle, motivacích a osobnostech zmiňovaných tvůrců. Jako podklad posloužily archivní materiály – kroniky, matriky, sporadicky literatura, ale též terénní výzkum. Vstřícnou mezimuzejní spolupráci se zjistilo, že soubory pláten mají například Národní ústav lidové kultury ve Strážnici, Etnografický ústav Moravského zemského muzea v Brně, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, Záhorské muzeum ve Skalici, mnohé jsou v majetku soukromých osob. Následné úkoly čekaly na odborníky, kteří prováděli komparativní etnograficko-umělecko-historické studium jak formální složky malby včetně mikroskopického vyšetření, tak obsahové stránky obrazů.

Výstava soustředěná do několika tematických okruhů provázela návštěvníka liturgickým rokem, ale úvodní část byla věnována tomu nejzákladnějšímu a nejdůležitějšímu pocitu – kouzlu domova. Ve svatém koutě, v blízkosti Boha a bezpečí rodiny se všichni domácí scházeli k modlitbě i četbě Písma svatého. Ukázka interiéru jizby tuto iluzi dokonale navodila.

Pro prohlídce obrazů vystihujících adventní dobu návštěvník přešel k oddílu Vánoce s obrazy Narození Páně, Svaté Příbuzenstvo Kristovo i Útěk do Egypta. V této části upoutávaly motivicky zajímavá plátna Koupel Panna Krista a Ježíškova muzika. Mimo jiné dokumentují bohatost tvůrčí fantazie. Obě liturgická mezidobí vyplňovaly podobizny oblíbených světců, kteří slaví v tomto čase svůj svátek. Patřila mezi ně na příklad sv. Anežka Římská zobrazovaná se sv. Františkem z Assisi-Serafinským, ale také Jan Křtitel, Jan Nepomucký,

svatí Cyril a Metoděj, Anna, Dominik, Vavřinec, Tomáš, Filoména.

Postní a následná velikonoční doba trvá časově dlouho a nabízí k uměleckému ztvárnění mnoho náboženských motivů. Úcta k Ježíši Kristovi je patrná z postních námětů ve čtrnácti obrazech vytvářejících příběh Pašijového týdne. Cyklus vrcholí Kristovým uložením do hrobu. Triumfálním Zmrtvýchvstáním, Sesláním Ducha svatého a Nejsvětější Trojici se uzavřela velikonoční doba. Její tajemství tvoří pilíř křesťanské víry. Proto jsou Velikonoce důležitým úsekem jak v liturgickém kalendáři, tak této výstavě. Slavnou atmosféru napomáhala dotvářet replika hlavního oltáře s obrazem Piety, která pouze v předvelikonočním období nahrazovala jinak celoroční vyobrazení sv. Antonína Paduánského. Volně stojící kostelní lavice s modlitebními knížkami každému nabízela možnost chvilkového odpočinku a rozjímání.

Druhé církevní mezidobí se soustředilo na svátek Božího Těla. Prezentoval jej slavnostně ozdobený oltář, který působil velmi svěže díky kombinaci zelené tůje se sněhobilými oltářními plachtami. Vedl k němu koberec posypaný okvětními lístky. Družičky jich vždy mívaly plné košíčky a pamětnice ještě dosud na všechno vzpomínají rády, s nostalgii.

Cestu k lidem si Hánovi otevírali mimo jiné malováním votivních obrázků určených jak pro interiér, tak pro drobné sakrální stavby, jako jsou na příklad Boží muky. Repliku jedné, včetně množství obrazů zdobících všechny další, mohli návštěvníci vidět ve výstavě.

O úctě k Panně Marii se dá usuzovat podle účasti Františka a Josefa Hánových na oslavách jejich svátků nebo četných návštěv poutí, byť ve vzdálenějších místech od Blatnice. Této Nebeské přímluvkyni byl ve výstavě věnován samostatný oddíl, v němž se nacházely obrazy ikonograficky zajímavé, například Nanebevzetí i Korunování Panny Marie, Srdce Panny Marie, Panna Marie Růžencová, Bzenecká, Svatohostýnská, Maria-zellská, Provodovská, Svatokopecká, Šaštínská. Církevní rok se uzavírá svátkem Krista Krále. V souladu s ním končila i výstava, která vrcholila plátnem s názvem Dějiny spásy.

Každý návštěvník poznal profesionální přístup autorky a její znalost problematiky. Ať už se jednalo o získávání a zpracování informací souvisejících s osobnostmi Františka a Josefa Hánových, nebo o orientaci v církevní i obyčejové oblasti. Odlišením barevnosti podkladových ploch (v souladu s liturgickými barvami) – pro období

církevního mezidobí volba zelené, pro advent, půst a Velikonoce fialové – bylo dosaženo vyššího vizuálního efektu. Reprodukovaná duchovní hudba umocňovala prožitek z výstavy.

Upřímné poděkování patří jak lidovým malířům Hánovým za úctyhodný odkaz, tak etnografce PhDr. Romaně Habartové za představení a přiblížení jejich práce široké veřejnosti i záchraně uměleckých děl před zapomenutím. Zájemcům o tvorbu autorů je určen také katalog, který byl nenávnno vydán.

Autorem výstavy a scénáře byla PhDr. Romana Habartová, grafické řešení provedla Ema Pelikánová, restaurování pláten Ludmila Štefánková a na konzervátorských pracích se podíleli Jarmila Frantová, Vít Mynář; výstavní prvky zhotovil Zdeněk Richter, Zdeněk Stýskal a Bernard Raštica.

Výstava ze sbírek Slovákckého muzea v Uherském Hradišti byla doplněná obrazy z fondu EÚ MZM Brno, NÚLK Strážnice, z farnosti Blatnice pod Svatým Antonínkem, Žeravice, Bzenec, Brno-Líšeň a od soukromých majitelů.

Anna Hřčková

MUZEUM PODHRADÍ V BUCHLOVICÍCH

Na středu obce Buchlovic byla v minulém roce opravena chátrající a opuštěná budova bývalých garáží podniku Československé automobilové dopravy Uherské Hradiště. Objekt, který mnozí místní znali ještě pod jeho původním názvem Panské mlaty, se přeměnil v muzeum a galerii. Nové útočiště zde našlo i buchlovické turistické informační centrum. Prvotní impulsy pro vznik muzea vzešly od členů Spolku podporovatelů historie Buchlovic. Jejich přáním bylo, aby městečko Buchlovic mělo své muzeum. Díky iniciativě místních radních (především přidělením financí z rozpočtu a dotacím z programu Interreg III A. ČR–SR, v jehož rámci Evropská unie podporuje rozvoj příhraničních regionů), mohl tento projekt vzniknout.

V přízemí expozice se představuje 14 obcí Mikroregionu Buchlov (Modrá, Velehrad, Salaš, Břestek, Buchlovic, Tupesy, Zlechov, Staré Hutě, Stupava, Boršice, Strážnice, Medlovic, Hostějov, Osvětmany) a partnerské obce Soblahov (na Slovensku) a Chotoviny z jižních Čech. V patře může návštěvník zhlédnout stálou expozici městečka Buchlovic. Do celého projektu se aktivně zapojila řada místních obyvatel, především formou příspěvků hmotných darů i dlouhodobých zápujček

vystavených exponátů. Během začátku roku 2006 byl tak dán základ muzea, které je vpravdě buchlovických občanů. Seznam sebraných předmětů, listin, dokumentů čítá na 500 položek.

Nejcennější na expozici muzea je historická část prezentovaná od pravěku. V okolí obce se nacházelo hned několik pravěkých sídlišť ať už z období paleolitu (Povinná), neolitu (Příčka), doby bronzové a železné (Holý kopec, Modla) a doby latéské (Modla). Každá lokalita je doplněna fotografií a ukázkou z nálezů. *Dějiny Buchlovic*, tak je nazvána další část expozice, jež seznamuje návštěvníky s českobratrskou minulostí obce či s majiteli buchlovského panství (později velkostatky), včetně jejich osudů a přibližuje i jejich portréty. Období první světové války a první republiky dokumentují krátké příspěvky a fotografie, stejně jako období druhé světové války, během které bylo popraveno hned několik buchlovických občanů za odbojovou činnost proti německým okupantům.

V části o památkách se návštěvník dočte o barokním kostele sv. Martina, někdejší českobratrské kapli sv. Alžběty nebo zámečku na Smradávce, kam se počátkem 19. století uchýlila rodina majitele panství Leopolda I. Berchtolda. Z křížů a soch se v Buchlovicích zchovaly jen některé, mnohé z nich byly nedávno restaurované. Dále expozice přibližuje stavební vývoj Buchlova a zámku Buchlovic včetně bohaté fotodokumentace. Školství v obci má dlouhodobou tradici. Už na konci 16. století jsou známá jména zdejších českobratrských kazatelů a učitelů a od konce 17. století jména učitelů škol. První známá školská budova podlehla rozšiřování silnice v roce 1950. Stejně i spolky měly v Buchlovicích svoji tradici. Vedle všeobecně známých spolků jako Orli, Sokoli apod. působil v obci například trampský spolek Kluci náhody a v současnosti Spolek podporovatelů historie Buchlovic. V expozici jsou vzpomenuy i osobnosti Buchlovic – malíř Karel Žádník či Vojtěch Pernica, známou písmačkou byla Anežka Hufková, P. Arnošt Hrabal – kněz, ale hlavně jako grafik a člověk mající styky s mnoha umělci z různých oborů. Jemu je v muzeu věnováno více prostoru, který vyplňují kusy zařízení jeho světničky, obrazy a fotografie, včetně životopisu. Vzpomenutá je i Panská sklárna na Starých Hutích, kterou si pronajala ve dvacátých letech 19. století židovská podnikatelská rodina Reichů a fungovala do počátku padesátých let 20. století. K historicky nejvzácnějším předmětům patří pečeti a razítka vrchnostenského úřadu a obce od

konce 18. století a erby majitelů obce. Převážně fotografiemi je dokumentována práce a život obce v minulosti. Obrázky doplňují krátké texty, listiny, někdejší úřední korespondence, výuční listy atd. Současný život obce, jeho kulturní a společenské využití, včetně mnoha folklorních aktivit je vidět v expozici Muzea v Podhradí.

Vedení obce si při realizaci muzea vytklo několik priorit, které by život v muzeu oživovalo. Muzeum vytvoří prostor pro vzdělání všech věkových kategorií, především umožní nejmenším si zde hrát a vnímat historii celého regionu v návaznosti na probíhající výstavy a zvyky a obyčeje během celého roku. V prostorách muzea bude možné v letním období realizovat výstavy různého typu, které by prezentovaly myšlenky spojující Buchlovce s ostatními obcemi Mikroregionu Buchlov.

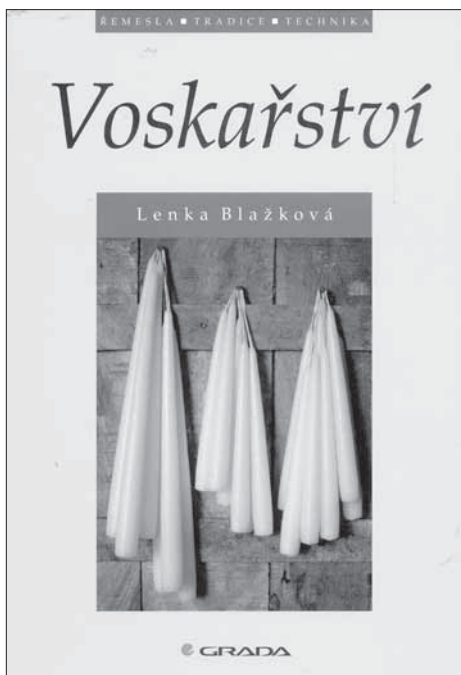
Občanům Buchlovic se podařilo dílo, které důstojně reprezentuje místní historii i kulturu. Tisíce návštěvníků, jež projdou jejich expozicí jistě ocení jejich práci a budou mít pěkný kulturní zážitek.

Ludmila Tarcalová

Lenka Blažková: VOSKAŘSTVÍ. Grada Publishing Praha 2006, 100 s, 8 s. barevné přílohy.

V loňském roce vydalo nakladatelství Grada Publishing další knihu z řady Řemesla, tradice, technika. Publikace se věnuje poměrně málo popularizovanému oboru voskařství, historii tohoto řemesla, jeho výrobkům a nástrojům. Při vnitřním členění zachovává koncepci celé ediční řady a rozděluje text na čtyři okruhy pod názvy dějiny; výrobci, produkty, nástroje; techniky a současnost.

Na začátku si autorka všímá historie zpracování a využití včelího vosku, který úzce souvisí s pěstováním včel. Původně člověk získával med i vosk od divoce žijících včel již v pravěku. Za první chovatele včel jsou považováni starověcí Egypťané, kteří již ve 4. tisíciletí př. n. l. drželi včely v hliněných nádobách jako prvních úlech. V textu jsou vzpomenu ty popisy starověkých historiků i středověkých kronikářů, související s výrobou, obchodováním nebo zpracováním vosku. Autorka klade důraz na to, jaký měl vosk a světlo svíce význam pro křesťanství. Zapálené svíce v chrámu byly přirovnávány k myšlence „Kristus, světlo světa“. Včely byly považovány za „panenský“ hmyz a pro své vlastnosti (čistota, píle, soudržnost) byly přirovnávány k Panně Marii. Mimo liturgické účely byl samozřejmě vosk prostředkem k osvět-

lování, zejména v měšťanských domácnostech, ale zpočátku pouze při výjimečných příležitostech. K běžnému svícení se používalo svíce lojových, voskové svíce byly poměrně drahou záležitostí a jako takové byly dlouho i ukázkou finančních poměrů šlechty a panovnických dvorů. V dalším textu zmiňuje autorka historii chovu včel a zpracování vosku na našem území, které se datuje již do doby Velké Moravy. Na tomto místě neopomijí ani pověry vážící se k chovu včel jako oznamování smrti hospodáře včelstvu, či zapovězené potraviny při práci se včelami apod.

V dalším oddíle je věnována pozornost profesi voskařů, kteří zpracovávali včelí vosk, vyráběli z něj svíčky a často se věnovali také produkci mýdel a kosmetických přípravků. Vzhledem k nazírání na vosk jako ušlechtilou surovinu patřili voskaři k váženým profesím. Z historických pramenů autorka rozebírá možnosti vstupu do společenství voskařů a přibližuje atmosféru a principy fungování dílny a způsob prodeje jejich výrobků. Jako konkrétní reprezentant svého řemesla je blíže popsán voskař Augustin Čížek ze středočeské Příbrami.

Největší pozornost věnuje autorka výrobkům voskařských mistrů. Od svíček různých tvarů i velikostí, přes sloupky, obětiny, plastiky, až po betlémy či drobné upomínkové předměty. Přitom si všímá formální vnější podoby předmětů i úlohy,

kerou hrály v životě lidí a při různých slavnostech rodinného cyklu, ale také v rámci církevního roku. K raritám patří svíce votivní, zdobené různými technikami, a podle zámožnosti dárce nebo společenství, měřící i několik desítek centimetrů, a krásně zdobené. Přiblíženy jsou zvláštní skupiny svíček tzv. sloupky z vinutého voskového drátu stočené do tvarů klubek či voskových knížek, kterým dosud nebyla v literatuře věnována větší pozornost. Další skupinou voskových produktů jsou obětiny ve tvaru částí lidského těla, nemocných orgánů, celých postav nebo i staveb. Tyto drobné duté plastiky byly obětovány jako prosba za uzdravení či poděkování za vyslyšení prosby. K dalším méně známým výrobkům, které autorka zmiňuje patří voskové plastiky, betlémy, upomínkové a galanterní zboží, jako voskové košíčky, ovoce, ptáčky, květiny apod.

V poslední části se autorka věnuje vybavení voskařské dílny od tavicích nádob na rozehrívání vosku, přes zařízení usnadňující bělení vosku na slunci, až po stroje, které užívali voskaři při výrobě voskového drátu určeného k dalšímu tvarování do sloupků. Nejčastějším způsobem výroby běžných svíček bylo polévání, pro které musel každý voskař vlastnit několik železných kol s háčky po obvodu. Na háčky se zavěsily knoty a na ty se naléval rozpuštěný vosk, až postupně vrstvu po vrstvě tuhl a vytvořil potřebnou sílu svíčky. Pro potřeby odlévání musely být ve vybavení dílny také dřevěné, kovové či sádrové formy. Opomenuty nezůstávají ani nástroje používané ke zdobení především rytím a tlačením do rozměklého vosku, nebo raznice používané k výrobě drobných zejména květinových motivů nalepovaných následně na povrch svíček či sloupků.

V poslední větší kapitole se L. Blažková věnuje technikám voskařské práce. K základním výrobním postupům při produkci svíček patřilo tažení, namáčení, polévání, ale také válení a v souvislosti s dalšími výrobky také lití do forem. Před vlastní výrobou bylo třeba vosk jako surovinu připravit od filtrace, přes bělení až po barvení. V závěru popisu technik výroby se věnuje autorka dekorativním technikám od barvení, malování až po užití barevných obtisků a obrázků či nalepování voskových dekorů. Samotný konec publikace věnuje současnosti voskařské výroby, kterou prezentují téměř výhradně svíčky nejrůznějších barev, tvarů, ale také vůní a konzistencí, z nichž řadu je možné si vyrobit i doma. Publikaci nechybí malý výkladový slovníček nejdůležitějších pojmů, seznam literatury a rejstřík.

Kniha o voskařství pokračuje v úspěšném trendu ediční řady Řemesla, tradice, technika, která se snaží přiblížit laické veřejnosti tradiční i méně známé rukodělné techniky a materiály. Publikace má svůj velký význam také pro muzejní pracovníky, kterým se může stát pomůckou či vodítkem při určování předmětů ke zdobení nebo zpracování vosku či voskařských výrobků. Přináší komplexní zpracování tematiky voskařství doplněné o snímky exponátů z muzejních i soukromých sbírek a dobové fotografie i nákresy postupů výroby.

Marta Kondrová

Hana Dvořáková: SVĚT POD SKLEM. PODOBY VOSKU. Moravské zemské muzeum Etnografický ústav, Brno 2006, 48 s.

Uměleckému zpracování vosku, aranžím pod sklem, či použití voskařských výrobků ve svátcích výročního a rodinného cyklu se věnuje ve své publikaci vydané ke stejnojmenné výstavě vedoucí Etnografického ústavu Moravského zemského muzea PhDr. Hana Dvořáková. Voskařství a užití voskových výrobků jako součásti projevu lidové zbožnosti v interiéru venkovských stavení nebo artefaktů obřadního cyklu bylo v minulosti poněkud opomíjené.

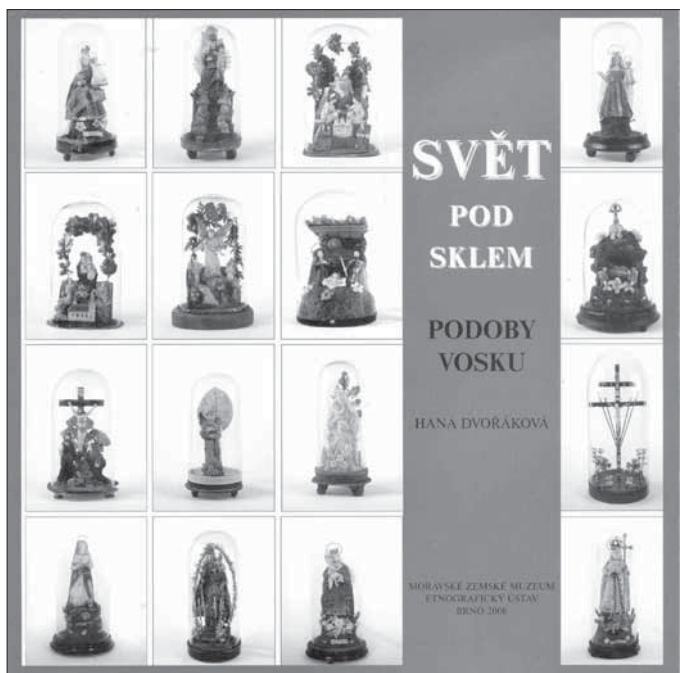
Na úvod autorka seznamuje ve zkratce s historií chovu včel a užití vosku jak v rovině praktické, tak především jako součást náboženských rituálů, kdy se již ve starověkém Egyptě používaly mimo další i amulety a voskové plastiky jako výbava zemřelých v jejich hrobkách. V souvislosti s českým prostředím je zmiňován vosk jako významná obchodní komodita na středověkých trzích či jako předmět placení dávek. Počátek voskařství v našich středověkých městech je dán do souvislosti s užitím vosku k liturgickým účelům. Nejmarkantnější rozmach použití svíci souvisí s vypjatou religiozitou baroka. Do 19. století spadá výroba galanterního voskařského zboží sloužícího k dekorativním účelům, jako voskové ovoce, figurky, vánoční ozdoby a mimo jiné také voskové plastiky pod skleněným poklopem. Okrajově se autorka zmiňuje také o manufakturách a výrobcích voskařského zboží.

V dalším textu je ve zkratce věnována pozornost, jak samotné surovině v podobě včelího vosku, tak jejímu dalšímu zpracování – bělení, tavení a konečně výrobě základního produktu – svíček a jejich různému způsobu zdobení.

Zvláštní prostor je věnován votivním svíčkám a specialitám voskařských mistrů – sloupkům. Svíčky různých tvarů zhotovované technikou ohýbání a stáčení voskové šňury byly jednak používány ke svícení při adventních mších – rorátech a jednak také jako oblíbený dárek nebo upomínka z pouti. Ty nejzdobnější sloupky měly podobu voskových knížek často s nalepovaným dekorem květů či obrázkem svatých apod. Ve zkratce zmiňuje autorka nezastupitelnou úlohu svíček při obřadech rodinného i výročního cyklu – zapálení svíci při křtu dítěte, u prvního svatého přijímání, pozorování plamínku svíci při oddavkách, které mělo věštít budoucnost novomanželů. Světlo svíci je i součástí pohřebních úkonů. V souvislosti s výročními svátky je zmíněna i poměrně mladá tradice svícení na hrobech o svátku zemřelých či zapalování svíci na adventním věnci nebo vánočním stromku.

V rámci církevního roku připomíná autorka svátek Hromnic, kdy se světily v kostele *hromničky* – svíce zapalované v lidovém prostředí při bouřkách, úmrtích a používané i v lidovém léčitelství. Svíce měly v některých oblastech zásadní úlohu při požehnání o svátku sv. Blažeje, patrona mimo jiné včelařů a voskařů. Autorka neopomenula použití vosku ve velikonočních liturgických obřadech či v průvodu Božího Těla. Samostatně je věnována pozornost vosku jako prostředku užívaného v lidovém léčitelství a magii – příkladně k věštění budoucnosti. Vosk v surové podobě, ale zejména voskové plastiky celých figur nebo tělesných končetin, sloužily jako votivní dary prosící za uzdravení či překonání nepřízné osudu.

Hlavní část publikace pojednává o voskových plastikách pod *šturcem*, lidových oltářících i trojrozměrných lidových obrazech a v neposlední řadě o betlémech. Všechny souvisely s projevem zbožnosti, plnily funkci okrasnou v interiéru venkovských a měšťanských domácností a můžeme je vnímat také jako výtvarná díla, která

byla prací specializovaných firem i zručných jednotlivců. Zvlášť obsáhle se věnuje autorka voskovým plastikám i celým instalacím pod skleněným cylindrickým poklopem *šturcem*. Na kulatý dřevěný podstavec se umísťovaly plastiky svatých, různé typy Panny Marie z poutních míst v Čechách, Rakousku i Německu. Některá aranžmá byla doplňována mimo jiné věnečky či jinými upomínkami na svatbu nebo se jako dekorace pod skleněný poklop dávaly samostatně květinové aranže z textilních a papírových květků. Obdobě byly figurky i celé kompozice např. betlémů pod *šturcem* nahrazovány místo vosku trvanlivějším a pevnějším materiálem – tragantem. V neposlední řadě zmiňuje autorka instalace do trojrozměrných skříňových obrazů na pomezí vysokého a lidového umění – klášterní práce. Jejich základem byl často svatý obrázek doplněný textilními, voskovými i papírovými květy, posledním okruhem voskařských výrobků pak byly panenky z vosku a drobné galanterní zboží jako ovoce sloužící k výzdobě měšťanských prádelníků či další drobné voskové upomínky.

V závěru je publikována zpráva o konzervování a restaurování voskových plastik v MZM v Brně. Své zkušenosti s čištěním a obnovením především mechanicky poškozených částí voskových figurek a možnosti používaných technik zde prezentuje Petr Polášek.

Útlá knížka se na odborné úrovni věnuje dosud málo zkoumanému tématu, které pokrývá z mnoha pohledů. Je komplexním shrnutím tématu voskových plastik a instalací pod šturcem, jak z hlediska produkce, tak z hlediska jejich funkce a využití v lidovém prostředí. Stává se cenným informačním materiálem nejen pro pracovníky muzeí a odbornou veřejnost, ale i pro zájemce o tento druh užitého umění. Publikace je velmi pěkně zpracována také po grafické stránce, příjemně působí rozdělení textu do dvou sloupců a velmi citlivě jsou do psaného slova zařazeny fotografie, reprodukce reklamních plakátů a letáků a především snímky sbírkových předmětů Etnografického ústavu MZM v Brně.

Marta Kondrová

Josef Beneš: VLČNOVSKÁ JÍZDA KRÁLŮ. Klub sportu a kultury Vlčnov 2007. Třetí vydání, 32 s.

V letošním roce se podařilo Klubu sportu a kultury ve Vlčnově uskutečnit několikaletý záměr a připravit do tisku již třetí vydání rozebraných nákladů brožury o jízdě králů ve Vlčnově s odborným textem PhDr. Josefa Beneše, CSc. První dvě vydání ve formátu sborníku byla doplněna ilustracemi akademického malíře Karla Beneše a korespondovala s grafickou podobou

programových sborníků vlčnovských slavností s jízdou králů. První vydání z roku 1986 má 44 stran, druhé z roku 1992 čítá 36 stran. Brožurka byla vydána jako základní *průvodce* pro návštěvníky jízdy králů, kterých zejména v osmdesátých letech jezdilo do Vlčnova několik tisíc. Návštěvníci se chtěli dozvědět o krojované družině i králi co nejvíce, pochopit, co tento starobylý obřad znamená, proč je mladý král v ženském kroji.

Publikace je členěna do několika částí. Na začátku se Josef Beneš vyznává z osobního vztahu k rodné obci i jízdě králů. Uvedl, jakou funkci má text brožury plnit a co by měla čtenáři přinést. Text je psán populárně vědnou formou, bez přehnaného užívání odborných termínů a také bez poznámkového aparátu. Je tak čtivý pro každého, kdo se o jízdě králů chce dozvědět to nejdůležitější z úst odborníka.

Text je členěn do tří částí – první *Jízda králů očima návštěvníků* je věnována formální popisné stránce letničního zvyku. Vysvětluje složení krojované družiny, funkci vyvolávačů, poukazuje na vlastnosti, které musí král splňovat. V této části se Josef Beneš zastavuje u některých krojových náležitostí jako jsou kohoutí pera na kloboucích, ženský kroj, ve kterém jsou oblečeni tři ústřední postavy objížďky – král a pobočníci. V tomto oddíle jsou také rozebrány textové varianty veršovaných vyvolávek od lichotivých, přes škádlivé až po hanlivé či téměř urážlivé. Josef Beneš zde

poukazuje na obdobnou či identickou variantu vyvolávky hlasatele či vlajkonoše, která se prakticky ve stejné podobě vyskytuje ve všech oblastech na Slovácku i Hané. Jejím cílem je podle autora získat dary pro krále.

V části *Jízda králů v názorech odborníků* se snaží shrnout všechny pravděpodobné hypotézy snažící se o vysvětlení původu jízdy králů. Autor upozorňuje na rozšíření tohoto zvyku na velkém území a uvádí na pravou míru v minulosti vžitý názor, že se jedná o lokální jev. Zasazuje jízdu králů do širšího okruhu zvyků souvisejících s letnicemi a vyslovuje názor o jejich pohanských kořenech. Za mylné označuje pověsti vysvětlující vznik jízdy králů – pro úplnost uvádí jejich varianty. V dalším textu se snaží interpretovat funkci jízdy králů v jejím přirozeném prostředí. Jedním z názorů bylo, že jízda králů souvisela s prosebnými a děkovnými procesními za úrodu do polí, sám autor se přiklání spíše k hypotéze dospělostních obřadů. V této souvislosti vzpomíná i dívčí variantu letniční obchůzky – královničky.

Třetí část publikace má název *Proměny vlnovské jízdy králů*. Postihuje změny, jakými prošel tento zvyk od jeho prvního fotografického zachycení Josefem Klvaňou v roce 1893, respektive slavného obrazu Joži Uprky v roce 1897, do současnosti. Změny pozoruje Josef Beneš v krojovém ustrojení, především však ve výzdobě koní, kde je vývoj nejmarkantnější. Snaží se zde také apelovat na omezení papírové výzdoby koní, což se za dvě desetiletí od prvního vydání knihy do jisté míry podařilo. Upraven byl také původní termín konání letničních obřadů, ty byly spojeny se Svatodušními svátky a jízda králů se jezdila o Svatodušním pondělí, později v neděli. Od 70. let 20. století, kdy se místo ročníku jezdců stala hlavním pořadatelem obec a Klub sportu a kultury, se ustálil termín konání na poslední květnovou neděli a neřídí se pohyblivým církevním svátkem. Jako nový prvek bylo v rámci představení krále a královské družiny zařazeno do programu slavnosti kolem jízdy králů předání vlády loňského krále novému králi. To se odehrává od roku 1977 jako součást zábavy a programu *Večer pro krále*. V závěru pak hodnotí autor všechny změny představující podle něj živoucí součást a vývoj zvyku, který označuje za jeden z nejvýraznějších projevů lidové kultury na Slovácku.

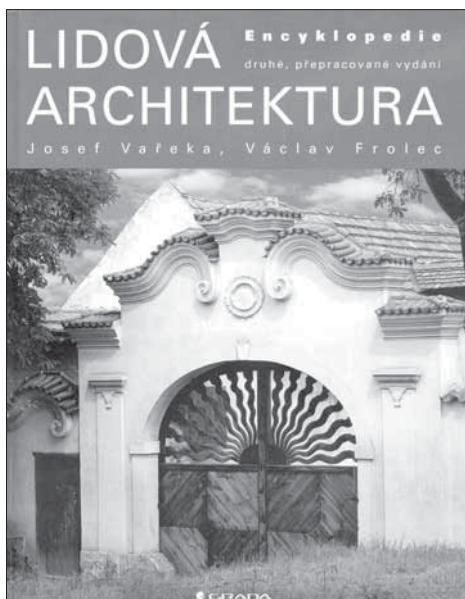
Textově jsou všechna tři vydání prakticky identická, první dvě brožury zachovávají také stejný formát i vnější formální stránku. Letošní reprint má zcela novou grafickou podobu, bohužel

však trochu nešťastný formát. Brožovaná knížka podlouhlých atypických rozměrů bude z každé knihovny vyčnívat a svým charakterem připomíná spíše propagační materiál, takže do určité míry degraduje odborný text uvnitř. V knize jsou uveřejněny černobílé, především však barevné kvalitní fotografie historické i z poslední doby, které text dobře dokreslují a publikaci činí pro běžného čtenáře atraktivnější. Na zadním přebalu je uveřejněno také krátké curriculum vitae Josefa Beneše, který se již bohužel třetího vydání své publikace nedožil. Přestože od napsání textové části uplynula téměř dvě desetiletí, není to na první přečtení patrné. Splňuje bezesporu původní záměr vydavatele i autora poskytnout laické veřejnosti základní odborné informace o podobě a původu jízdy králů a jejich proměnách ve Vlnově.

Marta Kondrová

Vařeka, Josef–Frolec, Václav: LIDOVÁ ARCHITEKTURA. Encyklopedie, druhé, přepracované vydání připravil Josef Vařeka. Kresby Josef V. Scheybal, plány Jaroslav Vajdiš, mapy Karel Kučera. Recenzoval Jiří Langer. Vydalo nakladatelství Grada Publishing, a. s., Praha 2007, 428 s., 50 stran obrazové přílohy.

Jako velmi záslužný počín lze hodnotit nové, přepracované vydání encyklopedie Lidová architektura autorů PhDr. Josefa Vařeky, DrSc. a Prof. PhDr. Václava Frolece, DrSc., kterou v roce 2007 vydalo pražské nakladatelství Grada Publishing, a.s. Tyto dva velikány v oboru lidového stavitelství jistě není třeba představovat. Prof. Václav Frolec (1934–1992) byl vysokoškolský pedagog, významná osobnost v oboru, celý svůj život zasvětil studiu a výzkumu lidového stavitelství především na Moravě, ale velkou pozornost věnoval rovněž problematice lidové architektury v karpatských oblastech, na Balkáně, sledoval interetnické vztahy v pomoravsko-podunajské oblasti, vytvářel teoretické a metodologické základy studia lidového stavitelství, byl členem mnoha odborných komisí. Výsledky svého bádání publikoval v množství samostatných publikací i studií v různých sbornících nebo periodikách. PhDr. Josef Vařeka, výrazná osobnost v oboru lidového stavitelství, dlouholetý vědecký pracovník AV ČR, se zabývá studiem české tradiční architektury v evropském kontextu, především problematikou stavitelství v Karpatech, věnuje se otázkám domové terminologie, etnokartografic-

kému zpracování lidového stavitelství, tematice dělnických obydlí. Významná je také spolupráce s jeho ženou, dr. Alenou Plessingerovou. Výsledky své práce uveřejnil v mnoha odborných publikacích a statích. Podrobněji je činnost obou autorů charakterizována v samostatných heslech encyklopedie. Publikaci recenzoval PhDr. Jiří Langer, CSc., neméně významná osobnost v oboru lidového stavitelství.

Josef Vařeka se ujal nelehké, ale o to více cenné práce na doplněném a přepracovaném vydání této důležité odborné publikace. Přepracovaná encyklopedie si zachovává původní strukturu. Hesla jsou řazena abecedně, obsahově se dotýkají všech okruhů studia lidového stavitelství – stručně a výstižně osvětlují pojmy, např. z problematiky staveb hospodářských, společenských, sakrálních, technických, sídla, urbanismu, sídelní krajiny, zabývají se konstrukcí staveb, muzeí v přírodě, osvětlují termíny z teorie a metodologie oboru, památkové ochrany, poskytují biografické údaje o významných badatelích v lidové architektuře a podobně. Uvedené termíny obsahují jak výrazy spisovné, tak i regionální, dialektové pojmy. Hesla jsou rozdělena na základní a odkazová. Velmi praktickou pomůckou pro důslednou orientaci v textu je připojení odkazníku ve tvaru šipky u každého termínu, jenž je zpracován v samostatném hesle. Velká část slovníkových pojmů je doplněna o výběr literatury k dané problematice. Mnohá z nich jsou rozšířena rovněž o kresby, nákresy, plány. Nenápadný monogram pod každým

heslem prozrazuje, kdo jej autorsky zpracoval. Samostatně je pojednána obrazová příloha. V publikaci nechybí ani jmenný a místní rejstřík, seznam použitých zkratk.

V novém vydání encyklopedie Josef Vařeka doplnil a přepracoval na základě současného stavu bádání v oblasti tradičního lidového stavitelství na dvě stovky hesel a také zpracoval hesla nová, především biografická. U základních i mnohých doplňkových hesel rozšířil uvedený výběr literatury o další české i zahraniční tituly dosud vydaných publikací či statí vztahujících se k dané problematice. Celkově dostala kniha novou, modernější a výraznější vnější podobu, která zaujme. Zajímavější grafický vzhled obdržel také vnitřní obsah knihy. Hesla jsou přehlednější, dobře se v nich orientuje. Po výtvarné i dokumentační stránce publikaci i nadále zhodnocují výstižné kresby PhDr. Josefa Scheybala, plány a technické nákresy ing. arch. Jaroslava Vajdiše a nové i mapy ing. arch. Karla Kuči. Plnohodnotnou součástí díla se stává obrazová příloha encyklopedie. Je v podstatě nově sestavena. První část je tvořena černobílými fotografiemi, druhá barevnými. Podobně jako u původního vydání je černobílá obrazová příloha rozdělena do několika tematických oddílů – Venkovská sídla, Regionální typy/formy tradičního lidového domu a rolnické usedlosti – Čechy, Regionální typy/formy tradičního lidového domu a rolnické usedlosti – Morava a Slezsko, Interiéry obydlí, Hospodářské stavby, navíc přibýly Společenské, veřejné a obecní budovy, pokračuje členění na Technické památky, Venkovské kostely, kaple a drobné sakrální stavby a nově i Mapy. Barevná příloha prezentuje obrazové doklady z Čech a Moravy či Slezska. Celá příloha je složena z nově vybraných fotografických záběrů, které jsou v popisech doplněny o autory snímků a místa jejich uložení. Výrazně se zvýšila kvalita tisku fotografií na kvalitnějším papíře. U barevných snímků je jejich působivost podtržena tmavým podkladem.

Aktualizované vydání jedné ze stěžejních prací o lidovém stavitelství u nás je bezesporu obrovským přínosem pro širokou odbornou i laickou veřejnost. Encyklopedická forma zpracování představuje základní východisko při studiu této problematiky. Shrnuje téměř vyčerpávajícím způsobem dosud nashromážděné poznatky, vysvětluje terminologii, metodologické postupy, seznamuje s biografickými údaji významných osobností oboru apod. Tyto zásadní informace jsou zasazeny do evropského kontextu bádání

o lidové architektuře. Za výslednou podobou publikace je skrytá dlouholetá odborná zkušenost, zdatnost a erudovanost autorů. Nemálo úsilí a systematické precizní práce jistě vyžadovala i příprava jejího druhé vydání. Lze jej hodnotit jednoznačně kladně i přes některé drobné nepřesnosti v popisech fotografií, které se při tak velkém rozsahu práce mohou vyskytnout (např. v barevné obrazové příloze na straně 406 u popisu fotografie malovaného žudra domu čp. 52, který není z Hroznové Lhoty, ale ze sousedního Tasova; dále na straně 408 u popisu fota domu s patrovou komorou z Lopeníku, u něhož mělo být správně uvedeno čp. 141; a u popisu fotografie malované kapličky na straně 408, která je mylně lokalizována do Veselí nad Moravou). Tak se mohlo rovněž stát, že se v novém vydání neobjevilo jméno doc. PhDr. Štefana Mruškoviče, CSc., který autor- sky přispěl ke zpracování hesel s problematikou slovenské lidové architektury. Škoda také, že je v předmluvě vynechán stručný úvod věnovaný počátkům a vývoji odborného zájmu o studium lidového stavitelství u nás.

Druhým, přepracovaným vydáním encyklopedie Lidová architektura se všem zájemcům dostává do rukou významná a důležitá publikace, jež je základním zdrojem současných poznatků, informací a terminologických údajů o lidovém stavitelství v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i na Slovensku, zasazených do evropských souvislostí. Je třeba vysoce ocenit zásluhu Josefa Vařeky na velmi zdařilé grafické i odborné podobě této jedinečné práce. Jde o skvělý dárek, který odborné veřejnosti autor nadělal v roce, kdy slaví své významné životní jubileum – osmdesát let. Touto cestou mu srdečně blahopřejeme a ze všeho nejvíce přejeme hodně, hodně zdraví!

Olga Floriánová

Josef Holcman: HÝLOM, HÁLOM ANEB KYJOV V JÍZDĚ KRÁLŮ. Kulturní a vlastivědné sdružení Skoronice, Skoronice 2007, 237 s.

Z devíti dosud vydaných knížek věnoval Josef Holcman jízdě králů tři: *O jízdě králů* (1993), *Růže pro krále* (1999) a tu, která vyšla letos (2007) k jubileu Slovákceho roku v Kyjově. Že „královskému“ tématu věnuje už třetí knížku není pro ty, kdo sledují jeho tvorbu blíže, nic překvapivého. Vyskytuje se totiž téměř ve všech jeho knížkách a právě ta, o níž jsou tyto řádky, může být dostatečným důvodem ke konstatování,

vání, že jde o téma, které je jakýmsi osudově trvalým impulsem a hlavně katalyzátorem všech Holcmanových vnitřních vazeb a intenzivních vztahů k lidovým tradicím a jeho následných úvah o lidové kultuře. O její historické i soudobé podobě, o její historické a zejména soudobé roli ve společenském vývoji.

Komu připadá toto konstatování neadekvátní povaze a žánru Holcmanovy literární tvorby, tomu nezbývá, než se s tímto dílem seznámit. Z našeho hlediska je jeho tvorba významným a v mnohém i objevným přínosem studiu lidové kultury nejen ve vývojových souvislostech konkrétního regionu, ale i v souvislostech širších. Objevnost jeho přínosu spatřujeme především v tom, že se spolu s popisem jednotlivých národopisných či folklorních reálií (aktuálně například rozsáhlý soubor textů „vyvolávek“ z různých časových období) věnuje intenzivně způsobům jejich tradování, zejména pak roli, kterou v tomto procesu hrají jejich jednotliví účastníci – nositelé tradic. Holcmanovi se to daří především proto, že byl od mládí aktivním účastníkem řady zvykoslovných aktivit, že uměl a umí intenzivně vnímat pocity a prožitky nejen své, ale i ostatních účastníků komunity, s níž byl a je bytostně spjat a že – což je velmi důležité – dovede sám, bez zprostředkovatelské role „tazatele – výzkumníka“ tyto pocity a prožitky nejen srozumitelně, ale i velmi emotivně vyjádřit a popsat. Zaznamenává a fixuje tak prožitky a pocity vyvolané často až osudovým

vnímáním osobní účasti jednotlivců na „procesu uchovávání místních tradic“, mnohdy velmi obecně zkoumaném a prezentovaném.

Dlužno zdůraznit, že v tomto směru u Josefa Holcmana nejde o nějaký intuitivní či impulzivní přístup. V poslední knížce sám podal v tomto směru jednoznačné vysvětlení: „*Nebudu hledat odpovědi jako etnograf či historik, ale pokud vůbec, tak spíše jako tlumočnick snů a zapisovatel starých vyprávěčů.*“ ... „*Podívám se na jízdu králů zevnitř toho sudu, ve kterém to všechno kvasí jako víno – málokdo z aktivních jezdců jízdy králů své pocity popsal.*“ Na jiném místě knihy konstatuje stálý „strážce jazykové čistoty“ Holcmanových knih František Bobák: „*Nedal si za úkol zkoumat věrohodnost získaných dat, hledá spíše odpovědi, kde se bere v člověku nezdolná síla a touha pro přežití všech utrpení, a při tom se baví radostně, bujaře a svobodně... Tím se téma samozřejmě rozšiřuje a prohlubuje. Nejen jízda králů jako etnografický jev, ale i moudrost a neklid člověka, který bojuje s nepřízní osudu i se sebou samým.*“

Účelem těchto řádků není podrobné hodnocení díla. Jejich účelem je podat právě na stránkách tohoto periodika zprávu o knížce, jejíž autor i v jiných svých dílech objevuje, díky své schopnosti vnímat lidovou kulturu jako synkretický útvar, jedinečný a věrohodný materiál, který otevírá cestu k důkladnějšímu poznání vitální, dosud ne zcela prozkoumané síly, již se říká tradice. O knížce, kterou lze řadit k dílům, o nichž již v roce 1942 pojednává Jiří Horák v publikaci *Náš kraj a lid jak žijí v dílech českých spisovatelů*, tedy k beletristickým dílům, obsahujícím hodnověrný etnografický materiál.

Karel Pavlišťík

Jiří Jilík: ZÁHADNÁ JÍZDA KRÁLŮ. Nakladatelství MH, Brno 2007

Neuběhl ani rok a čtenářům se dostává do rukou další kniha Jiřího Jilíka s názvem *Záhadná jízda králů*, tentokrát vydaná v edici *Morava – utajená minulost*. Napsat knihu pro tuto edici byla dobrá volba, neboť z obřadů a obyčejů v oblasti Uherskohradištska není nic záhadnějšího, než právě jízda králů. Je řada autorů, kteří se více či méně fundovaně dotkli tohoto obřadu, mnozí z nich rozvinuli řadu teorií o jeho původu, stáří či podobě. Jiří Jilík uchopil toto téma zcela jinak. K povídání o jždě králů přistupoval především jako vyprávěč, který měl možnost pozorovat

tuto obřadní obchůzku ve Vlčnově, kde léta působil jako učitel a dodnes sem dojíždí jako člen přípravného výboru vlčnovských slavností Jízdy králů nebo autor některého z pořadů.

Ve svém pojednání o vlčnovské jždě králů začíná svým prvním setkáním s objíždkou v roce 1971 a volným vyprávěním s vlčnovskými osobnostmi, kteří mu popsali podobu tohoto obřadu v minulosti (učitel Josef Kukulka, novinář Jan Janča). Čtenářsky zajímavá je část o známých osobnostech Josefu Klvaňovi, Čeňku Zíbrtovi a Janu Koulovi, Luboru Niederlovi či Jožovi Uprkovi, z nichž každý obdivoval a dokumentoval jízdu králů po svém. Za zdařilou a komplexně pojatou můžeme pokládat část s názvem *Cesta do pravěku* (zvláštní je název kapitoly, stejně jako všech ostatních, jejichž obsah vždy vysvětlí až samotné pojednání). Zde Jiří Jilík shrnuje výklady a nastiňuje všechna možná vysvětlení a teorie o původu letničních obřadů a obyčejů od laiků i odborníků. Sám však své pojednání neuzavírá, jevy nevysvětluje, ale dává svá vyprávění vždy jen k zamyšlení. Zdařile jsou pojaté kapitoly, které opisují paralely, jež by eventuálně mohly nějak souviset s jízdou králů, především historické události sahající až do období Velké Moravy či panování krále Jiřího z Poděbrad, které nemůžeme nijak doložit, ale jen to subjektivně pociťujeme a předpokládáme, že by třeba... A ani zde si neklade za cíl vkládat do svých textů odborné závěry. Zcela beletristicky až jilíkovsky je sepsaná poslední kapitola *Příběh obrazu* opisující zobrazování vlčnovské jízdy králů Jožou Uprkou a kulturní dění ve Vlčnově v první polovině 20. století.

Jiří Jilík ve své knize *Záhadná jízda králů* literárně zpracoval a zajímavě vyprávěcky vystihl příběh o králi a své jždě. I když jeho subjektivní pocity převrstvily objektivní vědomosti a znalosti o této problematice, podchytil ve své knize důležité etnografické momenty, které nejen běžného, ale i zainteresovaného čtenáře zaujmou či překvapí. Díky konkrétním výpovědím nebo popisům svého pozorování dostává kniha punc pramenné literatury. Autor ke svému psaní využil známé, ale i méně známé literatury a vy excerpoval i málo dostupné časopisy a drobné novinové zprávy, které v závěru knihy uvádí. Přes všechny otevřené a nedořešené otázky okolo problematiky jízdy králů, což nebylo ani autorovým cílem, je kniha dobrým počtením pro všechny, kteří mají rádi problematiku záhadných a nedořešených jevů, nejen z obřadní lidové kultury.

Ludmila Tarcalová

DARY A OBDAROVÁNÍ – Mezinárodní konference v Uherském Hradišti

Mezinárodní komise pro studium lidové kultury v Karpatech, přesněji její subkomise pro lidové obyčejy (Sekce pro lidové obyčejy České národopisné společnosti) na podzim roku 2006 rozvinula na pravidelném pracovním zasedání a v červnu 2007 dokončila na mezinárodní konferenci své již osmé téma, a to *Dary a obdarování*. Obě akce se konaly pod záštitou ředitele Slovákckého muzea v Uherském Hradišti, PhDr. Iva Frolce.

Konference pořádané ve dnech 5. a 6. června 2007 v kongresovém sále Slovákckého muzea se zúčastnilo na čtyřicet odborných a vědeckých pracovníků muzeí, vědeckých ústavů a vysokých škol z Čech, Moravy, Slovenska a Chorvatska. Referáty z jednání těchto už tradičních konferencí, věnovaných různým oblastem lidových obyčejů, jsou vždy rovněž obsahem sborníku, který přináší dané téma zpracované z mnoha úhlů pohledu. Také sborník *Dary a obdarování*, vycházející v těchto dnech, předkládá jednak výstupy přednesené na konferenci a navíc je rozšířen o studie dalších členů subkomise, kteří na tématu pracovali, ale nemohli se konference zúčastnit. Dokládá i vývoj tématu od prvních pracovních diskusí do konečné podoby. Sborník vydaný za finanční podpory Slovákckého muzea v Uherském Hradišti je tedy v pořadí již osmým svazkem.

Dary a darování – námět pro zkoumání a zpracování byl poměrně široký, nicméně navzdory své samozřejmosti a všeobecné uživanosti nikoliv jednoduchý. Vinul se jako pevná červená nit po celé jednání, byl sprádan dohromady a zase rozdělován do ornamentů.

Teoretický a metodologický úvod do tématu, systematické začlenění daru a darování do výzkumných systémů, poukázání na jejich funkci, sociální a duchovně kulturní působnost v lidovém prostředí a stejně tak obecně v životě jedince, poskytl ve svých příspěvcích v úvodu konference Kornélia Jakubíková, Vladimír Teřhal, Klára Brožovičová a Ludmila Tarcalová.

Rozsáhlý blok referátů byl věnován darování a jeho formám u příležitosti rodinných obyčejů, části, která se dotýká každého z nás v té nejniternejší podobě. Dary z lásky se zabývala Alexandra Navrátilová, dar ve svatebním zvykosloví na Slovensku rozebraly tamější kolegyně Mária Felberová a Lucia Fialeková, kmotrovství jako instituci důležitou i v darování zhmotila Alena Křížová. Dary při pohřebních rituálech byly tématem

Viery Feglové. Na zvláštnosti darování v různých etnických skupinách na Slovensku zaměřili pozornost další slovenští kolegové – Mikuláš Mušinka v prostředí Rusínů, Jozef Varchol u Ukrajinců, Karol Janas v romské komunitě.

Výroční obyčejy spojené s darováním byly tématem několika dalších příspěvků. Magdaléna Rychlíková se zaměřila na kultovní dary vodě, Silvia Letavajová poukázala na pohoštění jako formu daru a Věra Kovářů na vztah domu a daru.

Přesně vymezený záběr se objevil také v práci Evy Večerkové – pojednala o vánočním daru a darování, terénní výzkum o proměnách daru v obřadních obchůzkách do současnosti zpracovala Markéta Palowská. Anna Hřčková postavila příspěvek na výzkumu v současném Štramberku.

Na dary votivní byl zaměřen příspěvek Markéty Holubové, Katarína Nádaská navázala dary z poutí. Hana Dvořáková vyzdvihla z darů z poutního prodeje zejména voskové upomínky. Na dary přinášené z trhu a průvodní okolnosti upozornil Daniel Drápala.

Motivy darování a dárků lze vysledovat v mnoha jiných projevech lidového umění, potvrzuje to jejich provázanost v každodenních i svátečních životních situacích. Lidová píseň a slovesnost se stala námětem pro Jarmilu Pechovou, u Ukrajinců na Slovensku totéž zkoumala Naděžda Varcholová. Romana Habartová zdůraznila výtvarný výraz u daru na příkladě kraslic.

Zcela odlišnou, dalo by se říci následnou, polohu daru v přímé souvislosti s muzejní prací vystihly Marta Kondrová a Vanda Jiříková. V tradičním městském prostředí fungovaly dary i jako součást charity, což doložila Jolana Darulová. Tamara Tošnerová poukázala na možnosti darů jako formy úplatku a součásti určitého rituálu. Tento osobitý jev, jak se zdá, nezávisí na zřízení a vyspělosti společnosti, ani na stavu lidové kultury.

Organizátorům konference se podařilo zvolit opravdu zajímavou problematiku a postihnout rozmanitě tváře minulých i dosud živých součástí lidové kultury a také běžného společenského života. Obě akce, pracovní zasedání i konference, v jejichž pečlivě zorganizovaném programu a zázemí se našlo místo i na prohlídky výstav ve Slovákckém muzeu a odborné exkurze v terénu, byla zakončena návrhem řešení nového tématu *Tělo jako kulturní fenomén*. Uvidíme, kudy se dříve bude kutálet červené klubíčko.

Irena Ochrymčuková